

Dominika Czajkowska-Ziobrowska

Wyższa Szkoła Zawodowa Kadry dla Europy w Poznaniu

Dziedziny wychowania warunkujące sukces życiowy w społeczeństwie współczesnym w opinii studentów pedagogiki

Wprowadzenie

Współcześnie człowiek jest nieustannie wystawiany na nowe bodźce płynące z zewnątrz. Od tego z których skorzysta, a które odrzuci niejednokrotnie zależy jest jego sukces życiowy. Sukces życiowy możemy analizować w dwóch kontekstach: sukces w opinii samej jednostki oraz sukces w opinii ogółu społeczeństwa, w którym funkcjonuje jednostka. Z kolei, korzystanie przez jednostkę z bodźców zewnętrznych zależy od wychowania, które jednostka otrzymała. W toku życia jednostka może zostać wystawiona na wpływ kilku dziedzin wychowania: Wychowanie estetyczne, Wychowanie moralne, Wychowanie patriotyczne, Wychowanie polityczne i państwowe, Wychowanie religijne i chrześcijańskie, Wychowanie seksualne, Wychowanie społeczne, Wychowanie umysłowe, Wychowanie zdrowotne i fizyczne. „Wystawienie” jednostki na powyżej wymienione możliwości dziedzin wychowania daje bardzo szerokie spektrum możliwości rozwoju. Sytuacja, w których wychowanek otrzymuje w znaczącej przewadze jedno z powyżej wymienionych dziedzin wychowania, powoduje, że rozwija się tylko w jednym konkretnym kierunku.

Sukces życiowy

Niewątpliwie żyjemy w społeczeństwie, w którym sukces ma bardzo duże znaczenie. Sukcesy wiążemy z poszczególnymi płaszczyznami naszego funkcjonowania. Możemy podać kilka przykładów: dom rodzinny – sukces rodzinny, szkoła: sukces edukacyjny, praca zawodowa: sukces zawodowy, sukces finansowy. W społeczeństwie współczesnym, sukces życiowy wychowanków jest niezwykle ważnym zagadnieniem dla rodziców i wychowawców. Zarówno wychowanie rodzinne jak i szkolne w wielu przypadkach nastawione jest na potencjalny sukces jednostek. Rodzice tuż po urodzeniu dziecka stosują przemyślane i przedyskutowane metody wychowawcze. W wielu przypadkach starannie planują dziedziny wychowania, którym ich potomek ma podlegać, oraz te, na które w wychowaniu ich dziecka nie ma prawa być miejsca. Dochodzi do tego kolejne zjawisko, a mianowicie rywalizacja. Karen Horney uważa, że „ciężko jest unik-

nać rywalizacji w kulturze nastawionej na ciągłą konkurencję”.¹ Dzieci od pierwszych miesięcy swego życia w rywalizację są wpisane: o zabawki, prestiżowy żłobek, prestiżowe przedszkole, szkołę języków obcych, lekcje gry na instrumentach, szachy. Sukces dzieciom mają zapewnić dane przez rodziców zarówno umiejętności społeczne (socjalizacyjne), szerokie wykształcenie (umysłowe, przyrodnicze, językowe, moralne, patriotyczne, państwowe i polityczne) ale i w niektórych przypadkach wrażliwość estetyczna czy możliwości fizyczne.

Sukces życiowy bywa łączony jest z zadowoleniem z życia jednostek i całych społeczeństw. Uważa się, że na subiektywne zadowolenie z życia wpływ mają rozmaite czynniki demograficzne, między innymi takie jak: zdrowie, dochód, poziom wykształcenia, stan cywilny, wielkość miejscowości zamieszkania i zatrudnienia. Uogólniając, „zadowolenie z życia” to emocjonalna i poznawcza ocena własnego życia. Powyższe odnosi się do naszego poczucia szczęścia, satysfakcji, poczucia spełnienia.² Podkreślam, że nie zawsze sukces życiowy równoważny jest zadowoleniu z życia. Zdarza się, że jednostki, odnosząc sukces życiowy w poczuciu ogółu, subiektywnie nie są ze swojego życia zadowolone. W dzisiejszym społeczeństwie bardzo często jednostki odnoszą sukces zawodowy czy sukces finansowy a nawet sukces naukowy, kosztem braku poczucia zadowolenia z życia prywatnego, z życia rodzinnego – brakuje im sukcesu rodzinnego. Zdarzają się również sytuacje odwrotne, powodujące frustracje, a powstające w wyniku splotu różnych wydarzeń życiowych i socjoekonomicznych, w których jednostki odnoszą sukces rodzinny realizując się w roli współmałżonków, roli rodziców, ale nie odnieśli sukcesu naukowego i ekonomicznego.

Wychowanie w świetle literatury

Na obecnym etapie analiz, w naukowej literaturze pedagogicznej definicje wychowania możemy zaklasyfikować zgodnie z ich rodowodem. Możemy wskazać definicje z rodowodem psychologicznym, socjologicznym, definicje wypływające z założeń światopoglądowych i aksjologicznych naukowców, o definicjach roboczych i naukowych. Część naukowców wychowanie postrzega jako „proces wrastania w kulturę”, inni „jako ubogacenie własnej osoby ludzkiej”, jeszcze inni „mówią o wychowaniu jako kształtowaniu osobowości według określonego ideału czy też jako działalności społecznej opartej na zasadach prakseologicznych”.³ Mieczysław Łobocki, podaje, że wychowanie jest rozpatrywane jako proces, lub jako wynik czy produkt oddziaływań wychowawczych.⁴ Pojęcie wy-

¹ R. Pahl, *Neuroza sukcesu*, w: P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska (red), *Socjologia codzienności*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2008, s. 941.

² K. Growiec, *Kapitał społeczny. Geneza i społeczne konsekwencje*. Wydawnictwo SWPS Academica, Warszawa 2011, s. 125.

³ J. Górniewicz, *Teoria wychowania (wybrane problemy)*, Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusiciego, Olsztyn 2007, s.19.

⁴ M. Łobocki, *ABC wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

chowanie, poddane analizie leksykalnej przez Mariana Nowaka, obejmuje w szerokim aspekcie wszystkie oddziaływania na jednostkę „współtworzące jego osobową indywidualność”. Oddziaływania na gruncie rodziny, szkoły, sąsiedztwa, koleżeństwa, wykonywanego zawodu, grupy rówieśniczej, czy mediów masowych, mają niewątpliwie wpływ na człowieka. Projektują niejako jego postępowanie, przyszłe decyzje, poglądy, mają wpływ na konstytuowanie się osobowego *Ja*. Powyższe rozumienie zawiera postulat troskliwej opieki, ochrony przed potencjalnymi niebezpieczeństwami i zagrożeniami oraz prowadzenia wychowanka ku „pełni rozwoju.”⁵ Józef Górniewicz przytacza niezwykle interesującą definicję wychowania, sformułowaną przez niemieckiego badacza – K. Schallera, który analizując proces wychowania, wskazuje na kategorię humanistyczną. „Wychowanie jest [...] całokształtem sposobów i procesów pomagających osobie ludzkiej urzeczywistniać i rozwijać, interakcjach społecznych, swoje społeczeństwo”. K. Schaller „zakłada istnienie pewnej wartości przysługującej istocie ludzkiej, wartości, godności nadanej jej w momencie przyjścia na świat”. Wychowanie jest więc „wspólnym poszukiwaniem przez wychowawcę i wychowanka właśnie owej wartości i jej realizowaniem w życiu wychowanka”.⁶ W opinii Christiana Callo, pojęciem wychowanie określa się „wszelkie oddziaływania i reakcje na zachowanie dzieci i młodzieży”. Pod pojęciem wychowanie, dodaje, „wielu ludzi rozumie sytuacje, w których dorośli próbują wyjaśnić niepełnoletnim za pomocą wyraźnych reakcji, jakie zachowanie ma dla nich sens.”⁷ Próba określenia pojęcia wychowanie, wymaga również uwzględnienia socjalizacji jako pewnego „typu” wychowania, ponieważ definicyjne jej ujęcie wskazuje na wychowanie jako na ukierunkowaną socjalizację. Ukierunkowaną zgodnie z rozwojem ekonomicznym i politycznym społeczeństwa, potrzebami rynku, przeobrażeniami politycznymi, ekonomicznymi, społecznymi.⁸

Socjalizację należy rozpatrywać w dwóch kontekstach. Szerokie rozumienie tego terminu obejmuje zarówno „kształtowanie osobowości społecznej” lub „nabywanie społecznej dojrzałości czy kompetencji społecznych”, jak również „wchodzenie w kulturę, zwane akulturacją”, a współcześnie raczej inkulturacją lub enkulturacją. Drugi kontekst, wskazujący na wąsko rozumianą socjalizację, jest procesem włączania jednostki w społeczeństwo, umożliwiającym integrację z nim, inaczej – przyjęcie charakterystycznego dla danego społeczeństwa sposobu myślenia i odczuwania oraz zgodę na obowiązujący w nim systemem

2003, s. 11.

⁵ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 189.

⁶ J. Górniewicz, *Teoria wychowania (wybrane problemy)*, Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rucikiego, Olsztyn 2007, s.19.

⁷ Ch. Callo, *Modele wychowania*. w: W. Śliwerski, *Pedagogika – subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2006, s. 278.

⁸ J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, jw., s.20.

wartości, łącznie z głoszonymi tam opiniami, przekonaniem, wierzeniami, ideami itp. Socjalizacja w takim ujęciu jest przede wszystkim procesem adoptowania się dzieci, młodzieży i dorosłych do warunków środowiskowych, w jakich przypadło im żyć.⁹ Przy czym, socjalizacja nie jest niczym innym jak adaptacją do grupy jednostki, nawet jeżeli jest to tylko bierna adaptacja.¹⁰

Bogusław Śliwerski podejmując próbę usystematyzowania wiedzy na temat wychowania, pisze, „nie istnieje możliwość sformułowania jednej, ostatecznej i kulturowo uniwersalnej definicji wychowania, nie jest ono bowiem stanem wyłącznie obiektywnym, który jest dany, lecz w dużej mierze konstrukcją społeczną”.¹¹

Dziedziny wychowania **Wychowanie estetyczne**

F. Schiller wprowadzając termin wychowanie estetyczne ukazał jakie występują relacje między naturą człowieka a rozwijającą się cywilizacją. Badacz zaproponował wizję człowieka funkcjonującego w kilku wymiarach egzystencjalnych, a mianowicie w wymiarze fizycznym, prawnym i estetycznym. W wymiarze estetycznym człowiek funkcjonuje jako jednostka tworząca wartości oraz idee.¹² Specjaliści w zakresie wychowania estetycznego, pojęciem tym określają „procesy edukacyjne, których efektem było ukształtowanie pewnego poziomu kultury estetycznej jednostki. Wyrażało się to w dążeniu do rozwijania jej wrażliwości na wartości estetyczne tkwiące w sztuce i naturze, wyrobieniu smaku estetycznego przejawiającego się w tendencji do otaczania się pięknem oraz wyrażania piękna we własnej działalności estetycznej”.¹³ Z powyższego, wychowanie estetyczne możemy ująć jako „wyrabianie wrażliwości na piękno natury i wytworów kulturowych polegające na kształtowaniu postawy estetycznej, przekazywaniu wiedzy z teorii i historii sztuki, doskonaleniu umiejętności stosowania zmysłów jako narzędzi poznania oraz usprawnianiu umiejętności manualnych”.¹⁴

Wychowanie estetyczne występuje w znaczeniu węższym i znaczeniu szerszym. Analizując wychowanie estetyczne w znaczeniu węższym, mamy na myśli „wychowanie do sztuki”, a więc „kształtowanie wrażliwości i kultury koniecznej dla przeżywania poznawania i oceny zjawisk estetycznych”. Uogólniając, wychowa-

⁹ Por. M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005.

¹⁰ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 419.

¹¹ B. Śliwerski, *Wychowanie. Pojęcie – znaczenia – dylematy*, w: M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak, *Wychowanie. Pojęcia. Procesy. Konteksty. Interdyscyplinarne ujęcie*, tom 1, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2007, s. 76.

¹² J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, jw., s. 126-127.

¹³ Tamże s. 128.

¹⁴ A. Boguszewska, *Wychowanie plastyczne a odpowiedzialność nauczyciela*, w: B. Żurkowski, *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 47.

nie estetyczne w powyższym znaczeniu zajmuje się przede wszystkim rozwijaniem wrażliwości dzieci i młodzieży na takie zjawiska estetyczne, jak piękno i kultura, a więc zjawiska odnoszące nie tylko do świata natury, ale i dokonań ludzkich.” W powyższym rozumieniu możemy mówić o wychowaniu do sztuki.

¹⁵ W znaczeniu szerszym, wychowanie estetyczne to kształcenie pełnej, integralnej osobowości człowieka, nie tylko w sferze estetycznej, ponieważ dzięki tej estetycznej wrażliwości, obejmuje ono również oddziaływanie na sferę intelektualną poprzez wzbogacenie wiedzy i myślenia osobistego oraz sferę moralno-społeczną poprzez zdobywanie podstaw oceny moralnej i umiejętności rozumienia sytuacji ludzkich, tym samym pełniejszego porozumienia z drugim człowiekiem. Powyższy proces jest także rozwijaniem wyobraźni i pobudzaniem dyspozycji twórczych. Opisany powyżej sposób rozumienia wychowania estetycznego obejmuje swym zasięgiem bardzo szeroko rozwój człowieka. Oddziałuje zarówno na sferę jego emocji, jak i intelektu oraz moralności. Rozumiane tak wychowanie estetyczne bywa nazywane wychowaniem przez sztukę.¹⁶ Wychowanie estetyczne „realizuje się poprzez przeżywanie przyjemności z powodu piękna.”¹⁷ Wychowanie estetyczne oznacza „procesy oddziaływań zmierzających do wzbogacenia przeżyć ludzi z wykorzystaniem wartości tkwiących w zjawiskach pochodzących poza dziedziny sztuki”. Powyższe rozumienie, dotyczy przede wszystkim zjawisk przyrodniczych oraz wytworów techniki. Część z nas zachwyca iluminacja wielkiego miasta, podświetlone mosty, zachodzącym słońcem nad jeziorem czy morzem, tęcza nad zalesionym wzgórzem.¹⁸ Wychowanie do piękna jest związane z konstruowaniem osobowości człowieka.¹⁹ Dzieje się tak, ponieważ „proces wychowawczy włącza świat wartości w rozwój osoby”.²⁰ Treść edukacji estetycznej stanowi humanizację życia we wszystkich jego dziedzinach.²¹ Istotne jest więc, w różnych sytuacjach wychowawczych, formowanie przez wychowanka podstawowych wartości estetycznych, takich jak na przykład piękno.²² Niestety, piszę za Jadwigą Lach-Rosochą, „w edukacji poznanie teoretyczne ciągle wygrywa konkurencję z poznaniem estetycznym. Stwierdzone teo-

¹⁵ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005, s. 274.

¹⁶ Tamże, s. 274.

¹⁷ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 407-408.

¹⁸ J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, jw., s. 129.

¹⁹ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 408.

²⁰ B. Żurkowski (red.), *Słowo wstępne*, w: B. Żurkowski, *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 9.

²¹ Por. M. Zalewska-Pawlak, *Wychowanie estetyczne. Skansen czy Perspektywa Europejskiej edukacji kulturalnej*, w: A. Sajdak (red.) *Kultura jako fundament wspólnoty edukacyjnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005, s. 29.

²² B. Żurkowski, *Słowo wstępne*, w: B. Żurkowski, *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 9.

retetycznie fakty nie przekonują nauczycieli do częstszego posługiwania się przeżyciem estetycznym w swej wychowawczej praktyce.”²³

Bożena Raszke, podkreśla, sens estetycznego aspektu edukacji w wychowaniu. Uważa go za ważny, ponieważ dotyczy kształcenia mającego na celu przygotowanie do odbioru sztuki, umiejętności jej wartościowania, co za tym idzie – dostrzegania i rozumienia otaczającej nas sztuki.²⁴ Wychowanie estetyczne z całą pewnością bogaci życie poszczególnych jednostek i całych społeczeństw. Jego brak powoduje niewrażliwość zarówno na otaczające nas piękno, ale i na otaczającą nas brzydotę. Powoduje, że sami niejednokrotnie nie widzimy co sami moglibyśmy zmienić równo wokół nas jak i w sobie. Niejednokrotnie przyjmujemy otaczający nas wszechobecny „kicz” jako „coś” naturalnego, ponieważ lansują go wszechobecne media.

Wychowanie moralne

O wychowaniu moralnym mówimy w dwóch aspektach: opisowym i oceniającym (a więc w wersji neutralnej i normatywnej). Wychowanie moralne w znaczeniu opisowym zmierza do zapoznania wychowanków z różnymi sposobami postępowania moralnego, unikając sugerowania jednoznacznej ich oceny. Znaczącą wagę przywiązuje się do rozwijania w wychowankach świadomości moralnej, w więc nie tylko rozumienia przez nich różnych problemów moralnych ale również doskonalenia ich umiejętności racjonalnego uzasadniania akceptowanych norm, wartości moralnych, zasad, oraz posługiwania się w tym opisie językiem na przykład etyki lub psychologii.²⁵ Wychowanie moralne w znaczeniu oceniającym, ma na celu przyswajanie sobie przez wychowanków norm, zasad, wartości moralnych, których aprobata i realizacja mają z założenia zapewnić im bycie moralnie dobrymi. W wychowaniu normatywnym wychodzi się z założenia, że dorośli wiedzą najlepiej, jakie wskazania moralne są przydatne i konieczne w życiu wychowanków – zarówno – dziewcząt jak i chłopców. Zatem, przekazywane im w toku wychowywania zarówno normy jak i wartości uważa się za mające dla nich moc obowiązującą.²⁶

Jacek Górniewicz uważa, że o wychowaniu moralnym nie można mówić bez odwołania się do wychowania społecznego, ponieważ „działalność edukacyjna zawsze jest ukierunkowana na innych i dokonuje się wśród innych.”²⁷ Podobnie, Heliodor Muszyński uważa, że wychowanie moralne jest procesem za-

²³ J. Lach-Rosocha, *Przeżycie estetyczne w wychowaniu człowieka jako osoby*, w: B. Żurkowski, *Kultura artystyczna w przestrzeni wychowania*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 16.

²⁴ B. Raszke, *Aksjologiczne podstawy edukacji artystycznej (na przykładzie edukacji muzycznej)*, w: B. Żurkowski (red.), *Kultura artystyczna w przestrzeni...*, jw., s. 9, s.59.

²⁵ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, jw., s. 269.

²⁶ Tamże, s. 269.

²⁷ J. Górniewicz, *Teoria wychowania ...* jw., s. 98.

równie kształtowania jak i rozwijania w wychowankach cech mających na celu ułatwienie im współżycia z innymi osobami. Wychowanie moralne, to nie tylko postępowanie mające na celu dobro innych ludzi i ogólny pożytek, ale również aktywne doskonalenie siebie i pracę na rzecz społeczeństwa.²⁸ M. Krawczyk definiując wychowanie moralne, podkreśla interes społeczeństwa. Uważa, że wychowanie moralne jest procesem celowym, zamierzonym świadomym i planowo zorganizowanym oddziaływaniem na wychowanków stawiającym za cel uzyskanie określonych przemian w psychice dzieci i młodzieży, a przez to, ukształtowanie pożądanej postawy społeczno-moralnej (z punktu widzenia interesów danego społeczeństwa).²⁹ Powołani powyżej badacze podkreślają wagę, skutku wychowania moralnego w postaci ukształtowania postaw społeczno-moralnych jednostki (wyrażających się w stosunku do innych osób, świata kultury i przyrody, stosunku opartego z jednej strony na wiedzy o danym obiekcie rzeczywistości i emocjonalnym, z drugiej na nastawieniu wobec niego). Z powyższego, podstawowym elementem wychowania moralnego jest kształtowanie wartościowych z punktu widzenia interesów społeczeństwa postaw moralnych.³⁰ Możemy więc sadzić, że od rezultatów wychowania moralnego jest zależy w znacznej mierze styl funkcjonowania jednostki w środowisku społecznym.³¹ Wychowanie moralne jest ważne dla samego procesu współżycia w społeczeństwie. Brak wychowania moralnego uniemożliwia poprawne pełnienie ról społecznych, przypisanych poszczególnych jednostkom (zawodowych, rodzinnych itp.).

Wychowanie patriotyczne

Po pojęciem wychowanie patriotyczne rozumiemy „wdrażanie do przyuczania do umiłowania własnej ojczyzny i narodu, łącznie z gotowością do wyrzeczeń i ofiar dla nich”. Wychowanie patriotyczne ma na celu jak najszersze przygotowanie dziewcząt i chłopców do służby własnemu narodowi i krajowi. Wychowanie patriotyczne jest świadomym i celowym oddziaływaniem na wychowanków z zamiarem kształtowania u nich postawy przywiązania i miłości do ojczystego kraju, jak również solidarności z własnym narodem oraz w miarę bezinteresownym postępowaniu dla wspólnego dobra patriotycznej, czyli postawy patriotycznej.³² Współcześnie wychowanie patriotyczne zdaje się być dziedziną trochę zaniedbaną. Promuje się raczej wychowanie europejskie. Zarówno dzieci jak i młodzież, znacznie częściej utożsamiają się z Europą i Europejczykami niż z Polską i Polakami.

²⁸ Tamże, s. 97.

²⁹ Tamże, s. 97-98.

³⁰ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 391.

³¹ J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, jw., s. 97.

³² M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, jw., s. 288.

Wychowanie państwowe i polityczne

Ideę wychowania państwowego przedstawił Kerschensteiner, przedstawiając Państwo jako cel wychowania publicznego. Pisał: „państwo jest największym z dóbr zewnętrznych, bo jest warunkiem rozwoju kultury”. Analizuje dalej: „kultura może się rozwijać tylko w porządku prawnym strzeżonym przez państwo”. Za cel wychowania Kerschensteiner uznawał tylko państwo kultury i prawa.³³ W nurt myślenia personalistycznego, dowartościowującego osobę jako włączoną w życie społeczne wpisuje się Karol Górski, który wychodzi z założenia, że „dobro ogólne stanowi byt intencjonalny, a nie realny”. Uważa, że „dobro ogólne często jest nazywane dobrem państwa”. Przy czym „dobro państwa jest bytem intencjonalnym – w odróżnieniu od samego państwa, które ma byt realny w jedności swojego porządku. Dalej w swoich analizach pisze, że „byt intencjonalny może zaistnieć zarówno w intelekcie, jak i w woli. Istniejąc w woli, obejmuje on dobro, w które w nas się zaznacza jako pewien „ciężar” (obowiązków, prawa itp.).”³⁴ Inny przedstawiciel podejścia personalistycznego – Guardini, akcentuje relacje między jednostką a społeczeństwem. W jego koncepcji „zadaniem państwa jest diagnozowanie potrzeb edukacyjnych danego społeczeństwa i odpowiadanie na nie w różnych kontekstach społeczno-kulturowych i politycznych”.³⁵

Pośród nas wielu jest przeciwników polityki w szkole. Prawdopodobnie pogląd ten warunkuje nasza przeszłość historyczna. Podejście takie jest słuszne do momentu „uprawiania” polityki w szkole. W sytuacji, kiedy „przez politykę będziemy rozumieli zwracanie uwagi na wymagania społeczne, na dobro wspólne, a nawet na same ideologie poszczególnych partii”, powyższe podejście nie jest słuszne. Na wychowanie polityczne bowiem, powinniśmy spojrzeć w szerokim zakresie jako na zarówno przygotowanie do dokonywania wyborów politycznych jak i podejmowania decyzji politycznych. Wymaga to kształcenia odpowiednich postaw oraz analizowania bieżących sytuacji i problemów. Powyższy proces odbywa się to w sytuacji ścierania się racji, w dyskusji, we współpracy, niekiedy zaś w kontestacji. Szkoła powinna zatem, wypracować w uczniach zdolności osądzania i dokonywania wyborów.”³⁶ Wychowanie państwowe i polityczne jest dziedziną bardzo ważną. Społeczeństwo nasze niejednokrotnie pochopnie ocenia oceniająca nas rzeczywistość, a samo z własnej woli rezygnuje ze swojej siły sprawczej w postaci chociażby możliwości oddania głosu w wyborach samorządowych czy państwowych.

³³ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 420-421.

³⁴ Tamże, s. 421.

³⁵ Tamże, s. 422.

³⁶ Tamże, s. 432.

Wychowanie religijne

Uogólniając, możemy powiedzieć, że „wychowanie religijne łączy fakt religii i religijności oraz fakt wychowawczy”.³⁷ Z powyższego, w wychowaniu religijnym znaczącą rolę odgrywają nie tylko instytucje kościelne, współdziałające z wyznawcami tej samej w zasadzie religii, ale również rodzina i szkoła.³⁸ Thomas Groome, podkreśla, że „religia i wychowanie mają wspólne nade wszystko to, że transcendują obecną rzeczywistość i aktualny stan rzeczy, wybiegając i prowadząc ku temu, co dopiero ma być i zacząć istnieć”.³⁹ W. Okoń, przez wychowanie religijne rozumie „system wychowania oparty na podporządkowaniu działalności edukacyjnej założeniom jakiegoś wyznania”.⁴⁰ Wychowanie religijne przygotowuje wychowanków do wyrobienia w sobie pewnego światopoglądu i nabywania ogólnej wizji świata.⁴¹ Wychowanie to powinno uczyć tolerancji dla inności: innych religii niż ta której jesteśmy wyznawcami, tolerancji wobec odmiennej płci, wieku, wykonywanego zawodu i wielu innych.

Wychowanie seksualne

Wychowanie seksualne niejednokrotnie stanowi problem zarówno dla samych zainteresowanych – czyli dzieci i młodzieży, ich rodziców i szkoły. Zarówno wychowanie seksualne, jak i sama seksualność niejednokrotnie stanowi tabu w murach szkoły w komunikacji wychowanek-wychowawca.⁴² Mimo iż edukacja zdrowotna wpisała się już na stałe w działania szkoły, edukacja seksualna jako jeden z jej działów, „jej treści i sposób realizacji wciąż jeszcze budzą wiele wątpliwości”.⁴³ W społeczeństwie współczesnym, przyjmujemy iż wychowanie seksualne to ogół działań zmierzających do kształtowania u wychowanków postawy nie tylko szacunku ale i rozumienia wobec przedstawicieli płci odmiennej, kształtowania uczuć wzajemnych, będących warunkiem wytwarzania się prawidłowych relacji między dziewczętami i chłopcami. Niektórzy wychowawcy, wychowanie seksualne utożsamiają z formowaniem u wychowanków postaw wobec płci, partnerstwa, oraz życia seksualnego, uświadamianiem seksualnym (w rozumieniu: przekazywanie wiedzy o życiu seksualnym człowieka) i przyswajaniem etyki seksualnej. Wychowanie seksualne jest kształtowaniem pożądanych społecznie i moralnie postaw wobec seksualności człowieka”.⁴⁴

³⁷ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, j.w., s. 301.

³⁸ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, j.w., s. 433.

³⁹ Tamże, s. 301.

⁴⁰ Tamże, s. 299.

⁴¹ Tamże, s. 434.

⁴² Por. B. Smoter, *O seksualności wykluczanej z obszaru szkoły*, w: „Problemy opiekuńczo wychowawcze”, 2011 nr 11(504), s. 48-42.

⁴³ K. Borzucka-Sitkiewicz, *Edukacja seksualna*, w: E. Syrek, K. Borzucka-Sitkiewicz, *Edukacja zdrowotna*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 153.

⁴⁴ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, j.w., s. 280-281.

Wychowanie seksualne może być zorientowane biologicznie i etycznie. W wychowaniu seksualnym, zorientowanym biologicznie, największą wagę przywiązuje się do uświadamiania wychowanków o biologicznych aspektach seksualności człowieka, środkach antykoncepcyjnych, sposobach przerywania ciąży, technikach współżycia seksualnego, jak również zboczeniach płciowych. W wychowaniu seksualnym zorientowanym etycznie zakłada się przygotowanie wychowanków do życia płciowego w poczuci moralnej za nie odpowiedzialności. Wychowanie seksualne w aspekcie etycznym utwierdza pośród uczniów powiązanie seksualności z miłością.⁴⁵ M. Łobocki uważa, że wychowanie seksualne sens ma tylko wówczas, kiedy jest sprzężone z wychowaniem moralnym. Podkreśla, że niezależnie od nazwy jaką ono przybiera w szkole (wychowanie do życia w rodzinie, wychowanie prorodzinne, wychowanie do miłości) omawiane treści „nie mogą dotyczyć życia seksualnego w oderwaniu od obowiązujących norm moralnych i bez ukazywania potrzeby jego powiązań z wartościami podstawowymi”.⁴⁶ Ten sam autor, podkreśla, że pomimo, iż szkoła ma do odegrania niemałą rolę w wychowaniu seksualnym człowieka, to jednak „odpowiedzialność za wychowanie seksualne spoczywa w szczególności na rodzinach i że prowadzone powinno być od wczesnego dzieciństwa.”⁴⁷ Nie powinniśmy bagatelizować wagi wychowania seksualnego (ani dopatrywać się płynącego z niego „zła”). Odpowiednie sprzężenie orientacji biologicznej i etycznej nawiązującej do wychowania moralnego może przynieść większe korzyści niż niekorzyści.

Wychowanie społeczne

Wychowanie społeczne to wychowanie mające na celu wychowanie do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie zgodnie z obowiązującymi w nim zasadami i prawami. Szczególnym aspektem wychowania społecznego jest wychowanie obywatelskie, zasadniczo ograniczające się do serii zajęć w szkole, mających na celu zaprezentowanie podstawowych pojęć i treści o charakterze historycznym, prawnym i ekonomicznym. Zajęcia te mają dostarczyć wiedzy zarówno o funkcjonowaniu struktur państwowych, jak i o uprawnieniach obywateli oraz ich obowiązkach.⁴⁸ Paweł Tyrała podkreśla, że wychowanie obywatelskie powinno być realizowane na każdym przedmiocie szkolnym, a nie tylko w ramach przedmiotu o tej nazwie.⁴⁹ Kierując się wagą właściwych postaw, odpowiedniego sposobu życia i funkcjonowania w społeczności, wymaga się budowania w szkole relacji, służących „wzajemnej akceptacji i tolerancji oraz po-

⁴⁵ Tamże, s. 285.

⁴⁶ M. Łobocki, *Wychowanie moralne w zarysie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 163-164.

⁴⁷ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, jw., s. 281.

⁴⁸ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, jw., s. 419.

⁴⁹ P. Tyrała, *Teoria wychowania. Bliżej uniwersalnych wartości i realnego życia*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2001, s. 32.

szanowania stanowiska innych, nawet przeciwnego.”⁵⁰ Wychowanie społeczne skutkuje umiejętnościami radzenia sobie jednostki w życiu społecznym. Podejmowanie wyznaczonych ról nie tylko rodzinnych, zawodowych ale i społecznych w poczuciu współpracy a nie rywalizacji.

Wychowanie umysłowe

Priorytetowym zadaniem wychowania umysłowego jest rozwijanie poznawczych zdolności człowieka, pogłębianie jego wrażliwości intelektualnej, kształtowanie kultury umysłowej, jak również krytyczne ustosunkowanie się do własnych badań i umiejętności włączania tych wyników do zasobu indywidualnej wiedzy człowieka.⁵¹

Zdaniem Heliodora Muszyńskiego „jednym z zasadniczych celów wychowania umysłowego jest kształtowanie naukowego poglądu na świat, przy czym celem wychowania umysłowego „miałoby być ukształtowanie światopoglądu opartego na wynikach badań naukowych”. Z powyższego, „wychowanie umysłowe obejmowałoby zatem rozwój intelektualny jednostki wyrażający się w kształtowaniu zdolności poznawczych u uzyskiwaniu coraz szerszego zakresu informacji z różnych dziedzin rzeczywistości; rozwój emocjonalny – wyrażanie ocen; rozwój motywacji – dążenie do poszukiwania informacji zgodnych z oczekiwaniami podmiotu”.⁵²

W szkole, istota wychowania umysłowego to przede wszystkim postawa nauczyciela wychowawcy do wiedzy, postawą do pracy zawodowej, jaką jest tu właśnie nauczanie, stosunek do uczniów i innych osób funkcjonujących w instytucji szkoły, (a nie same – nie mniej ważne – czynności przekazywania wiedzy i określonych umiejętności, nie treści przekazywane czy też metody przekazu).⁵³ Oczywiście, „wychowanie umysłowe wiąże się również z wewnętrzną potrzebą wychowanka do przystosowania swojego organizmu i całej swojej egzystencji do środowiska poprzez myślenie i wyobraźnię”. Sam proces „pobudza podmiot do tego, aby wychodząc od swoich dyspozycji, wyciągał wnioski z doświadczenia oraz ustalał stale, pewne i pożyteczne relacje z otaczającą go rzeczywistością.”⁵⁴ Odpowiednie wychowanie umysłowe pozwala na kreatywny samorozwój jednostki.

Wychowanie zdrowotne i fizyczne

Specyfika wychowania zdrowotnego polega na tym, że jest ono usytuowane na pograniczu medycyny i pedagogiki. Nauki medyczne dają treść, a na-

⁵⁰ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*, jw., s. 419.

⁵¹ J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, jw., s. 167.

⁵² Tamże, s. 167.

⁵³ Tamże, s. 165.

⁵⁴ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 391.

uki pedagogiczne – formy oddziaływania wychowawczego.⁵⁵ Dzisiejsza koncepcja wychowania zdrowotnego powstała w wyniku wcześniejszych dokonań w tej dziedzinie, jak również na kanwie dzisiejszych uwarunkowań i możliwości społeczeństwa.⁵⁶ Proces edukacji zdrowotnej to ciąg działań, mających na celu, uświadomienie ludziom możliwości zadbania o zdrowie własne oraz zdrowie społeczności, która ich otacza. Edukacja zdrowotna „koncentruje się on na uświadomieniu faktu, że środowisko fizyczne i społeczne oraz nasze zachowania zdrowotne i styl życia są głównymi determinantami naszego zdrowia.”⁵⁷ Możemy więc powiedzieć, że celem edukacji zdrowotnej jest przede wszystkim kształtowanie prozdrowotnych postaw społeczeństw i poszczególnych jednostek, „obejmuje potrzeby przyswojenia sobie wiedzy o zdrowiu i warunkach jego zachowania, umiejętności dbania o higienę i zdrowie osobiste i publiczne oraz przekonanie o cennych wartościach zdrowia”. Wychowanie zdrowotne powinno być realizowane zarówno przez dom rodzinny jak i placówki nauczania i wychowania.⁵⁸

Z kolei w wychowaniu fizycznym bierzemy pod szczególną uwagę tzw. „fizjologię wychowania, czyli sytuację środowiskową i zmysłowy kontakt ze środowiskiem.” Proces wychowania musi uwzględniać pojawianie się trudności będących związanych z funkcjonowaniem narządów ruchów, wzroku czy słuchu. Ważną rolę w wychowaniu fizycznym pełnią higiena, ćwiczenia i ruch oraz właściwe kierowanie rozwojem merytorycznym wychowanka.⁵⁹ J. Górniewicz, wskazuje, że celem wychowania fizycznego jest podnoszenie sprawności fizycznej, stymulacja rozwoju fizycznego oraz kształtowanie postaw związanych z osobistą troską o stan fizyczny organizmu, sprawność fizyczną, urodę i zdrowie. Wychowanie fizyczne jest podstawą, fundamentem kultury fizycznej, na którym można budować uczestnictwo w sporcie, rekreacji fizycznej, turystyce czy też rehabilitacji.”⁶⁰ Zarówno wychowanie zdrowotne jak i fizyczne ma ogromne znaczenie w życiu jednostek i całych społeczeństw. Umożliwia bowiem nie tylko „dodanie lat do życia”, ale i „dodanie życia do lat”. Tylko dzięki wychowaniu zdrowotnemu i fizycznemu mamy możliwość aktywnego życia do późnej starości.

⁵⁵ J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, jw., s. 176.

⁵⁶ Zob. T. Szewczyk, *Pedagogika zdrowia*. Wł. W. Śliwerski (red.), *Pedagogika – subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2006, s. 339.

⁵⁷ T. Szewczyk, *Pedagogika zdrowia*, w: W. Śliwerski, *Pedagogika – subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, jw., s. 339.

⁵⁸ J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, jw., s. 176.

⁵⁹ M. Nowak, *Teorie i koncepcje wychowania*. Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 386.

⁶⁰ J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, jw., s. 179.

Dziedziny wychowania konieczne w procesie wychowania w opinii studentów pedagogiki

Dla potrzeb pozyskania opinii studentów, na temat wskazania koniecznych dziedzin wychowania (analogicznie jak w części teoretycznej artykułu) w procesie wychowania, przebadano studentów pedagogiki pięciu uczelni z województwa wielkopolskiego.

Z analiz wynika, że jedyną konieczną w procesie wychowania dziedziną wskazaną przez 100% procent badanych jest „wychowanie moralne”. 98,81% respondentów wskazało na konieczność zaistnienia w procesie „wychowania społecznego”. Kolejną dziedziną wychowania cieszącą się dużym uznaniem studentów jest „wychowanie umysłowe”, które wskazało 95,24%. Następnie, równoważne okazały się „wychowanie seksualne” i „wychowanie zdrowotne i fizyczne” – po 89,88% wskazań. 86,90 studentów wskazało „wychowanie estetyczne”. „Wychowanie patriotyczne” cieszy się uznaniem 82,74%. Stosunkowo mniej wskazań otrzymało „wychowanie religijne” – 56,55%. Najmniej wskazań padło na „wychowanie państwowe” – 50%. Z powyższego możemy sądzić, że dla badanej grupy studentów pedagogiki, „wychowanie moralne” stanowi nadrzędną dziedzinę w stosunku do pozostałych.

W celu określenia miejsca poszczególnych dziedzin wychowania w odniesieniu sukcesu życiowego w opinii studentów, poproszono respondentów o uszeregowanie poszczególnych dziedzin wychowania od najważniejszej do najmniej ważnej w w/w procesie.

Badani dokonali hierarchii dziedzin wychowania w celu osiągnięcia sukcesu życiowego. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że dla znaczącego odsetka badanych – 38,85%, „wychowanie moralne” jest najważniejszą dziedziną wychowania w celu osiągnięcia sukcesu życiowego. Na pierwszym miejscu wskazywano również „wychowanie umysłowe” – 29,94%. „Wychowanie społeczne” wskazało 26, 11%. Pozostałe dziedziny wychowania na miejscu pierwszym wskazywane były stosunkowo rzadko: „wychowanie religijne” – 1,27% badanych. „wychowanie patriotyczne” – 1,91% respondentów. „Wychowanie zdrowotne i fizyczne” – 1,27% badanych. „Wychowanie estetyczne” – 0,64%. „Wychowanie państwowe” i „Wychowanie seksualne” nie pojawiły się w analizowanej hierarchii wychowania.

Studenci, uzasadniając swój wybór dziedzin sytuujących się na górze hierarchii, poproszeni o wskazanie powiązań pomiędzy dziedziną wychowania wskazaną przez nich jako najważniejszą w osiąganiu sukcesu życiowego podkreślają, że wychowanie moralne daje podstawę pozostałym dziedzinom wychowania: *„jeżeli będziemy postępować moralnie, wszystkie inne dziedziny będą łatwiejsze do przyswojenia, a wtedy możliwe będzie osiągnięcie sukcesu życiowego.”* Ponadto wychowanie moralne daje nam wskazówki odnośnie postępowania w życiu: *„uczy nas przestrzegania praw, zasad panujących w społeczeństwie. Przez wychowanie moralne niemy jak powinniśmy postępować w danej sytuacji.”*; *„Zasady moralne są drogowskazami na drodze*

życiowej. To podstawy i sens istnienia i działania. Niezwykle mocno rzutują na nas i nasz stosunek do innych”; Ponadto, studenci podkreślają, że wychowanie moralne ma duże znaczenie w funkcjonowaniu w życiu codziennym: „Kwestie moralne pozwalają człowiekowi dobrze i odpowiednio funkcjonować w społeczeństwie”. Wychowanie moralne „Wpływa na relacje na zachowania międzyludzkie, uczy postępowania zgodnego ze swoją moralnością – pozwala na zrozumienie przez samego siebie co tak naprawdę znaczy dla nas sukces życiowy i jak go chcemy osiągnąć”.

Na pierwszym miejscu, poza wychowaniem moralnym, najczęściej wskazywano „wychowanie umysłowe”. W opinii studentów, którzy wskazali na pierwszym miejscu wychowanie umysłowe, jest ono podstawą rozwoju umysłowego, co przekłada się na pozostałe dziedziny wychowania i życia: *„Bez wychowania umysłowego, osiągnięcie sukcesu życiowego nie jest możliwe, jest to podstawa osiągnięcia go i racjonalnego myślenia – działania”, „Osiągnięcia umysłowe dające wiedzę teoretyczną i praktyczną w powiązaniu z dojrzałością umysłową dają większe możliwości w osiąganiu sukcesu życiowego na wielu płaszczyznach życia”; „Dziedzina umysłowa (...) ponieważ rozwijając, kształtując umysł, rozwijamy swoje możliwości poznawcze, nabywamy zdolności uczenia się, rozumienia ważnych zjawisk, co jest konieczne aby osiągnąć sukces życiowy”; W opinii niektórych studentów wychowanie umysłowe traktowane jest instrumentalnie: „Najważniejszą dla mnie dziedziną wychowania jest umysłowa, gdyż może ona pomóc w zdobyciu wykształcenia, a co się z tym wiąże również w zdobyciu dobrej pracy i satysfakcji z wykonywanej pracy” oraz „rozwój umysłowy, to na nim wszystko się opiera, jeśli człowiek jest silnie rozwinięty, dobrze wykształcony gwarantuje to dobra pracę, zarobki i pozycję społeczną czyli sukces”.*

Wskazując na pierwszym miejscu „wychowanie społeczne” uzasadniają: *„Ogół sukcesów życiowych wynika z kontaktu ze światem, czyli ludźmi, z którymi nie dałoby się współpracować, oddziaływać gdyby nie umiejętności społeczne nabyte w toku wychowania. Znajomość ludzi i reguł rządzących w społeczeństwie umożliwia odniesienie sukcesu.”* Podkreślają wagę umiejętności interpersonalnych: *„Aby odnieść sukces życiowy potrzebujemy wielu umiejętności społecznych, takich jak np. umiejętność komunikacji interpersonalnej. Ponadto dobre stosunki z innymi ludźmi otwierają nam drzwi w wielu dziedzinach życia.”; „Wychowanie społeczne jest istotną dziedziną, ponieważ uczy nas zachowań wśród ludzi. Ma ogromny wpływ na umiejętność postrzegania świata i ludzi w nim żyjących. Pomaga nam w odnalezieniu się w tym środowisku. Nawiązywać kontakty i je utrzymywać”; „człowiek uspołeczniony lepiej odnosi sukcesy życiowe, łatwiej nawiązuje kontakty, mobilizuje się do działania aby zwiększyć swoje aspiracje”. Podkreślają również „umiejętność współpracy i życia z innymi ludźmi”. Ponadto, respondenci podkreślają, że wychowanie społeczne umożliwia wykorzystanie wiedzy i umiejętności uzyskanych w toku wychowania: *„zdobyta wiedza z wychowania umysłowego, nie mogłaby być użyta gdyby nie wychowanie społeczne”.**

Powyżej zacytowano tylko kilka najbardziej charakterystycznych wypowiedzi badanych. Zacytowane wypowiedzi są próbą uzasadnienia przedkładania konkretnych dziedzin wychowania nad pozostałe.

Na miejscu drugim najczęściej wskazywano „wychowanie społeczne” – 34, 78% , następnie „wychowanie moralne” 24,84%. Dalej w kolejności doceniono „wychowanie umysłowe” – 23,60% . „wychowanie estetyczne” – 4,97%. Wychowanie religijne – 4,35%. „Zdrowotne i fizyczne” – 3,73%. „wychowanie patriotyczne” – 3,11%. „Wychowanie seksualne” – 0,62%. „Wychowanie państwowe i polityczne” nie otrzymało na drugim miejscu żadnych wskazań.

Na ostatnim miejscu wskazywano następująco: „wychowanie religijne” – 36,42%. „Wychowanie państwowe i polityczne” – 30,06%. „Wychowanie seksualne” – 16,76%. „Wychowanie estetyczne – 8,67%. Wychowanie patriotyczne i Wychowanie zdrowotne i fizyczne po – 3,47%. Wychowanie społeczne – 1,16%. Dwie dziedziny – wychowanie moralne i wychowanie umysłowe – nie otrzymały żadnych wskazań.

Podsumowanie

Jak zasygnalizowano we wstępie, wychowanie do sukcesu jest zjawiskiem niezwykle złożonym i niejednokrotnie wymagającym w odczuciu rodziców, wychowawców, sztabu kompetentnych nauczycieli. Otrzymane wychowanie niewątpliwie ten sukces warunkuje. Analiza wypowiedzi studentów jednoznacznie wskazuje nam, że w ich opinii najważniejszą dziedziną wychowania, dająca podstawę innym, jest wychowanie moralne, tuż za nim wychowanie umysłowe i społeczne. Powyższa analiza daje nam obraz, że studenci Pedagogiki, przyszli pedagodzy, uważają, że moralność jest podstawą do kolejnych działań. Doceniają wagę rozwoju umysłowego, oraz zdają sobie sprawę, że nie możliwe jest funkcjonowanie w społeczeństwie współczesnym bez umiejętności funkcjonowania w społeczeństwie.

Poszczególne dziedziny wychowania stanowią materiał analiz wielu teoretyków i praktyków teorii wychowania. W praktyce, otrzymana wiedza i umiejętności z poszczególnych dziedzin wychowania, powoduje rozwijanie cech i umiejętności jednostki warunkujące możliwy sukces życiowy. Dzięki szerokiemu spektrum dziedzin wychowania, jednostka im podlegająca będzie nie tylko posiadała wiedzę ogólną, ale – mówiąc w bardzo wielkim uproszczeniu – będzie wiedziała jak ją „sprzedać”, co mówić na spotkaniu, jak mówić i jaki strój na siebie włożyć tego dnia. Podsumowując, zarówno teoretycy jak i praktycy rozumieją i znają wagę poszczególnych dziedzin wychowania w procesie wychowania, pozostaje nam „tylko” bądź „aż” odpowiednio wcielić tę wiedzę w życie w celu odnoszenia sukcesów życiowych naszych wychowanków w społeczeństwie współczesnym.

The fields of upbringing determining life success in contemporary society in opinion of the students of pedagogy

In this article I wanted to present fields of upbringing, which, in opinion of the students of pedagogy lead to success in contemporary society. I have made a review of the most valuable fields of upbringing. I have analyzed research results I had obtained in students environment, that pointed fields of upbringing they preferred. I described the hierarchy of the fields of upbringing in achieving life success.